

František Bártik

TÁBOR VOJNA

222 ústev "Jahod" (1949) vyzvědačské jednotky, která byla
na dne 17.3.1949 vyzvědačské jednotky, která byla
Vladimír Jankovský dne 17.3.1949 vyzvědačské jednotky, která byla
svou upravenou jednotku v
Kármáně Václavě.
Jde o následující
podařilo se dříve odhalit
je tábor na "Tábor", který
lzeš potvrdit, stráž, který
podle svých zpráv oboj straně
Kármán vyzval každý z
jednotky "Jahod". Ono jednotky
odhalil se stráž, Kármán, v
světě jeho, prováděného
proti nim dvě strany, odhalil 13
stráž je usiloval.

ve světle
vzpomínek
bývalých
vězňů

VYŠEHRAĐ

Václav Jankovský (1949) vyzvědačské jednotky, která byla
odhalil se stráž, Kármán, v
světě jeho, prováděného
proti nim dvě strany, odhalil 13
stráž je usiloval.

František Bártík

TÁBOR VOJNA

ve světle vzpomínek
bývalých vězňů

Vyšehrad

© František Bártík, 2008

ISBN 978-80-7021-938-6

Obsah

Úvod	13
------------	----

Tábor Vojna

ZAJATECKÝ TÁBOR	19
Pracovní podmínky	20
Zdraví	22
Strava	23

TÁBOR NUCENÉ PRÁCE	25
Pracovní podmínky	29
Ostraha	29
Útěky	30
Rušení	39

VOJNA JAKO NPT – U	39
Periodizace NPT	41
První období (1949–1951)	41
Druhé období (1951–1954)	45
Třetí období (1954–1961)	56
Stávka na Vojně	60
Vybrané pokusy o útěk	71

Bunkr

Bunkr	79
Kdo byl Jaroslav D.	81
Výstavba bunkru	85
Vzpomínky na pobyt v bunkru	87

Novodobá historie	98
A co říkají odborné posudky?	104

Vzpomínky bývalých vězňů tábora Vojna

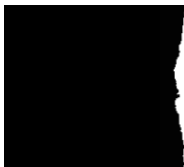
Vladislav Vlasák	111
Lumír Solivar	112
Josef Wiedermann	113
Václav Petrák	114
Antonín Axamit	118
Josef Vácha	125
František Kozel	133
Ladislav Vavrouch	135

Závěr	175
Ediční poznámka	181
Poděkování	182
Vybraná literatura, studie	183
Osobní údaje o autorovi	186

*...žádná překážka nebyla tak velká,
aby nebyla překonána nutností uranové těžby.*

(Tomíček, R.: Těžba uranu v Horním Slavkově,
Sokolov 2001, s. 201.)

ÚVOD

Níže předkládaná práce přináší svědectví o neslavné kapitole těžby uranové rudy na území České republiky, a to o nasazení nesvobodných pracovních sil. Kniha je rozdělena na tři části. První z nich se věnuje jednotlivým obdobím tábora Vojna – od éry zajateckého tábora pro německé válečné zajatce přes tábor nucené práce a nakonec je pojednáno o nápravně pracovním táboře s periodickým členěním jeho vývoje. Vzhledem k rozsahu knihy se nejedná o komplexní zachycení historie tábora, ale o vybrané kapitoly z jeho existence. S ohledem na cílového čtenáře jsou vybrány zajímavé případy, jako jsou pokusy o útěk apod. Další část knihy se věnuje kauze BUNKR od jejího vzniku přes polistopadové řešení případu až po jeho definitivní tečku. Tato část přináší cenná svědectví o době nejtěžších represí na táboře Vojna a zároveň dokumentuje „polistopadové“ vyrovnání se s minulostí. Třetí část zachycuje historii tábora Vojna na Příbramsku zejména ve světle vzpomínek pamětníků. Jsme si vědomi jistě nevyváženosti, která je dána problémem objektivnosti podaných svědectví s odstupem několika desetiletí.

Během druhé světové války se začaly velmi zřetelně rýsovat linie konfliktu mezi Sovětským svazem a západními spojenci, který je znám pod označením studená válka. V březnu 1945 byl proveden těžký spojenecký bombový útok na Oranienburg poblíž Berlína. Cílem útoku byl závod na zpracování uranu Auergesellschaft a zásoby uranu tamějšího kuratoria. Když do městečka vpochoďovala Rudá armáda, poznala, že útok nebyl ani tak určen Němcům, ale Sovětům, aby do jejich rukou nepadly německé uranové zásoby a technologie s dokumentací. Sovětský atomový projekt začal až v roce 1943 a do této doby o mnoho nepostoupil, což v neposlední řadě souviselo se Stalinovou skepsí vůči této nové technologii.

Po svržení bomb na Hirošimu a Nagasaki v srpnu 1945 se Sovětský svaz cítil ohrožen v pozici vítěze války, neboť nevlastnil „absolutní zbraň“. Výrobě atomové zbraně podřídil SSSR veškeré úsilí (koncem roku 1948 disponoval tisíci tunami uranu, což bylo v této době odpovídající množství

pro výrobu atomové zbraně; první sovětská atomová bomba vybuchla u Semipalatinska dne 29. 8. 1949). „Absolutní zbraň“ v amerických rukou donutila Stalina, aby přehodnotil nejen zahraniční, ale i vnitřní politiku. Ze strany SSSR byla vyvíjena maximální snaha dostihnout vojensky USA a poté je i předstihnout. Stalin v první fázi závodu ve zbrojení neměl žádný jiný zdroj uranu než jáchymovský uran, což velmi podstatně ovlivnilo sovětský atomový projekt. V Jáchymově se nacházelo jediné otevřené uranové ložisko v utvářející se sféře sovětského mocenského vlivu. V přehodnocení sovětské politiky si i Československo našlo své místo. Dne 23. 11. 1945 byla podepsána Dohoda mezi vládou Svazu sovětských socialistických republik a vládou Československé republiky o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách do Svazu sovětských socialistických republik. Tuto dohodu podepsal ministr zahraničního obchodu (národní socialista) Hubert Ripka a za SSSR náměstek ministra zahraničního obchodu Ivan Bakulin. Hodnocení této dohody je dosti problematické a ještě dnes záměrně zkreslované. *Byla to smlouva pro ČSR tak výhodná, že by se v dějinách mezistátních dohod sotva našla obdobná.* Co to prakticky znamenalo? Geologický průzkum v ČSR do roku 1960 ze 100 % plně hradil SSSR, do roku 1980 z 50 %. Do roku 1959 hradil SSSR veškeré výlohy na náš uran, a to včetně investičních nákladů, nákladů na občanskou vybavenost, byty, závodní stravování a dalších nevýrobních výdajů. K tomu ČSR ještě dostávala nejprve 15 % a později 10 % zisku. SSSR nám poskytl bezúročnou půjčku na dobu patnáct let, kterou jsme spláceli uranovou rudou. Otázkou zůstává určení její ceny. Další názor na podepsanou smlouvu byl takový, že *udělala z ČSR banánovou republiku, protože po celou dobu, až do roku 1990 se v podstatě za nevýhodných podmínek odvážel – neřeknu prodával – odvážel veškerý uran do SSSR...* Fakticky smlouva znamenala, že již před únorem 1948 bylo znárodněno jakékoliv podnikání v tomto odvětví. ČSR se dobrovolně vzdala možnosti volně disponovat s částí svého nerostného bohatství ve prospěch SSSR; dohoda se týkala i nalezišť do této doby neobjevených. Jelikož v této době je „uran“ tabu, nejsou o této dohodě dokonce informováni ani všichni členové vlády. (K velmi kuriózní situaci došlo dne 17. 1. 1946 na první schůzi pléna OSN v Londýně. Československou stranu na této schůzi zastupoval Jan Masaryk. V klíčové části projevu prohlásil, že věda by měla být v rámci OSN chráněna proti zneužití a zbrojní průmysl včetně nejnovějších vynálezů by měl být pod kontrolou OSN. *Mluvím s určitou znalostí tohoto předmětu, protože naše doly na radium v Jáchymově byly mezi prvními, které sloužily lidstvu dodávkami radia pro léčebné účely ... A mohu zde, v naprosté pokoře, ale s hlubokým přesvědčením vyslovit naději, o které vím, že vy*

všichni sdílíte, že ani jedna částice uranu vyrobená v Československu nebude nikdy použita pro hromadné ničení a zkázu. (potlesk) My v Československu chceme, aby náš uran byl použit naprosto naopak – aby stavěl, chránil a učinil naše životy bezpečnější a výkonnější. K tomuto účelu chceme věnovat naše doly na radium. Prosím, abyste nám pomohli. Jeho návrhem na mezinárodní inspekci uranových dolů byli nejen Fierlinger a Gottwald, ale i Stránský a Šrámek zděšeni. Fierlinger obratem Masarykovi sdělil, že předsednictvo vlády se obává velmi nepříjemných politických důsledků, neboť je nepřijatelné, abychom se nechali zavléci do podobných diskuzí, v nichž si musíme ukládat rezervu s ohledem na svoje závazky vůči SSSR, které mají zůstat tajnými. Masaryk nabídl svoji rezignaci na funkci vedoucího delegace i na ministra zahraničních věcí – vedení delegace bylo předáno Ripkovi.)

Již od počátku roku 1946 se stal osud uranového průmyslu pro západní svět hlavním signálem o směru československé zahraniční politiky. K 1. 1. 1946 byl v souladu se zněním smlouvy založen národní podnik Jáchymovské doly v Jáchymově. Ředitelem podniku se stává lidovec ing. Bohuslav Hegner. Tento muž se stal obětí vykonstruovaného procesu. Celá akce se jmenovala BUDOVÁNÍ a zahájili ji společně operativci útvaru SNB Jeřáb a příslušníci III. sektoru velitelství StB (1. oddělení, referát uran). Při následném vyšetřování se příslušníci StB ve věznicí StB v Jáchymově dopouštěli na vyslychaných fyzického násilí. Bývalý vedoucí vyšetřovací skupiny příslušníků III. sektoru velitelství StB Bohuslav Lejsek uvedl v roce 1963 před zvláštní komisí MV: *Viděl jsem mnohé předměty jako rákosky, hadice a myslím pendreky a důtky, o kterých se soudruzi vyjadřovali jako o pravdomluvech.* Např. ing. Stanislav Chmela byl po výsleších (byly mu vyraženy všechny zuby horní čelisti, vyhrožováno fyzickou likvidací a zatčením jeho manželky) donucen k doznání. Byl odsouzen k trestu smrti, který mu byl později změněn v doživotí, ostatní členové skupiny dopadli podobně nebo jen o něco lépe. V roce 1954 byla provedena revize procesu a členové skupiny byli omilostněni prezidentem republiky. Akce BUDOVÁNÍ byla jednou z odnoží tzv. protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského. V této souvislosti je třeba uvést, že ing. Bohuslav Hegner, na rozdíl od ostatních členů skupiny, byl propuštěn až v květnu 1960 ve svých osmašedesáti letech.

Uranový průmysl byl téměř dvacet let řízen československo-sovětskou správou. Provoz dolů byl utajován jak před veřejností, tak i před vládou a členy komunistického vedení až do roku 1955 (Klement Gottwald si vyhradil, aby jáchymovská komise jednala pouze s ním). Až do roku 1955 bylo řízení těžby na všech stupních výhradně v rukou sovětských poradců. Mezi československou a sovětskou správou Jáchymovských dolů vznikaly

zejména v prvních letech různé spory, ze kterých vyllynuly dva důsledky – členové československé komise se nepodíleli na řízení podniku; sovětští členové komise zaváděli různé zvyklosti, které byly v rozporu s naším právním řádem. V jáchymovském revíru se od roku 1946 rozvíjely a uplatňovaly metody charakteristické pro sovětskou totalitní moc – nasazení velkého objemu prací, nadřazení plánu skutečné efektivnosti a výsledkům prací, náhrada nedostatečné mechanizace velkým počtem manuálních pracovníků s primitivním nástrojovým vybavením, uplatnění nucených prací, malý ohled na bezpečnostní a zdravotní podmínky... O výsledku hovoří vysoké náklady na těžbu, zbytečně vynaložené investice, zmařené životy a zdraví lidí...

Rozsah a tempo uranového průmyslu překračovaly možnosti československého hospodářství a rozvíjely se na úkor jiných ekonomických úseků. Jáchymovské doly potřebovaly pracovní síly, které by se podílely na těžbě uranové rudy pro SSSR. Nedostatek pracovníků byl kritický, neboť se otvírala stále nová kutiska, ve kterých ale neměl kdo pracovat. Kromě kmenových (civilních) zaměstnanců Jáchymovských dolů, n. p., se na produkci uranové rudy podílely i nesvobodné pracovní síly v podobě německých válečných zajatců, chovanců TNP a odsouzených ve výkonu trestu.

Z bývalých táborů zřízených při uranových dolech je dnes zachován již jen jediný – tábor Vojna nacházející se poblíž Příbrami. Tábor je unikátní tím, že se v jeho areálu dochovaly některé původní stavby, a mimo jiné také tím, že prošel všemi etapami zneužívání nesvobodných pracovních sil k produkci uranu po roce 1945.

TÁBOR VOJNA

ZAJATECKÝ TÁBOR

Počátky nedobrovolné práce nesvobodných sil v podobě německých válečných zajatců v rámci uranového průmyslu představovaly dva dřevěné baráky obehnané ostnatým drátem u dolů Bratrství a Rovnost na Jáchymovsku. Do nich byla na konci zimy 1946 umístěna první stovka německých válečných zajatců. Na Rovnosti, kde se skupina osmdesáti zajatců brzy rozrostla na 250 osob, byl vybudován za jejich pomoci tábor skládající se z dřevěných baráků. Zajatecký tábor Bratrství byl dokončený 31. 7. 1947 – podle funkce, kterou plnil v soustavě zajateckých táborů, byl nazván Centrální (Ústřední). Na jaře a v létě 1947 byly vystavěny další tábory u šachet Svornost a Eliáš na Jáchymovsku a Prokop na Slavkovsku.

Kromě jáchymovské oblasti ve výše uvedeném období působily nesvobodné pracovní síly ve slavkovském a v příbramském prostoru. Hlavní pracovní silou na výstavbě tábora Vojna na Příbramsku byli němečtí váleční zajatci; ti sem byli dovezeni po roce 1947 jako stavební skupina. V rámci tábora Vojna existoval trestný tábor (viz níže). V letech 1946–1949 se v lokalitách těžby uranové rudy nacházelo celkem devět zajateckých táborů (ke zmíněným sedmi ještě patří Mariánská a Vršek na Jáchymovsku).

V září 1947 bylo nasazeno k těžbě uranové rudy kolem dvou tisíc zajatců – do této doby bylo vypraveno celkem pět transportních vlaků ze zajateckých táborů ležících v ivanovské, brjanské a jaroslavské oblasti. (V dnešní době velmi ztěžka prověřitelný pramen uvádí: *V období mezi lednem 1947 a červnem 1948 byli v pěti nebo šesti velkých transportech přivezeni němečtí váleční zajatci z táborů, kteří se nacházeli v SSSR, případně na území pod sovětskou správou ve východním Německu – „Štětín-Kreckow“, ze sovětských správ táborů v Minsku a Lvově, ze skupiny táborů Ivanovo zhruba 250 km severně od Moskvy, Brjansku, jemuž podléhaly také zajatecké tábory na Volze, a z tábora z Rigy.*)

Vnitřní správa a režim v zajateckých táborech byly sovětskou záležitostí, střežení spadalo do kompetence československých orgánů a zajišťované

bylo po odchodu strážního oddílu Rudé armády, nejspoději však od léta 1946, zvláštním útvarem SNB a závodní stráží JD.

Podle svědectví bývalých válečných zajatců byla ostraha velmi přísná, tábory byly obehnány čtyřmi zónami z ostatných drátů a nasazení byli agresivní psi. Od prosince 1948 až do června 1949 uprchlo asi dvě stě zajatců, z nichž se podařilo dopadnout asi třicet mužů, zčásti ve východní zóně Německa tamní lidovou policií.

Další opatření proti pokusům o útěk spočívala v tom, že v rámci prevence byli např. do trestného tábora dopravováni již i jen tzv. podezřelí z útěku. Trestný tábor v Příbrami existoval od podzimu 1948, bylo v něm uvězněno za útesy, antisovětská vystoupení a porušení režimu sto třicet sedm zajatců. Odesláni zpět do tábora v SSSR – nejtěžší trest, postihl zhruba 70–80 mužů, a to za období před podzimem 1948; poté už přišli všichni do trestného tábora Příbram.

Pracovní podmínky

V důsledku Sověty prováděného bezohledného rabování při těžbě byla pomínuta i ta nejprimitivnější bezpečnostní pravidla, takže němečtí váleční zajatci svou práci mohli provádět často jen vleže nebo při sehnutém držení těla. Velmi často docházelo k sesutí stropu. Také větrací systém byl na mnohých šachtách sotva vybudován a jako důsledek nedostatečného větrání se u mnohých začaly projevovat dýchací potíže. Zajatci, kteří měsíce pracovali u drtičky rudy a byli velkou měrou vystaveni suchému rudnému a kamennému prachu, si stěžovali na dušnost a bolesti na plicích. Sami zajatci o svém pracovním nasazení vypovídají:

22. 9. 1947 jsem začal pracovat na šachtě Seify vzdálené 12 km od Jáchymova. Byli jsme nasazení jako pomocní dělníci u českých havířů k odvozu materiálu ve štolách až k těžní jámě. Řemeslníci jako zámečníci, tesaři, elektrikáři atd. jim tam byli velmi užiteční a byli také velmi využíváni. My jsme byli využíváni především k dobývání a odvozu uranové rudy ... já jsem pracoval ... jako pracovník odvozu materiálu na šachtě. Norma byla pro 2 lidi: nakládka na důlní vozíky, potom odvoz z místa až k těžní jámě 150–200 m, 16–18 důlních vozíků každý den po 0,5 m³. Na Svornosti byla norma pro 2 lidi: odvoz z místa k těžní jámě 650–700 m, 5 vozíků po 0,6 m³, když se toho stihlo víc, byli Rusové raději. Na šachtě Breitenbach byly z německých zajatců stavěny vrtací brigády: 1 vrtač, 1 pomocný vrtač, 3 pracovníci na odvoz, mezi kterými jsem byl také já. Norma byla během 3 směn vyvrtat 3 m štol, odstřely a odvoz materiálu. Pokud se udělalo víc než 3 m, byly přídavky ke stravování.

Moje práce v hlubině spočívala v odvozu materiálu a při (!) pomocných výkonech ostatním kamarádům při vrtání. Pracovní norma: ve štole 1,8 až 2 m vysoké a asi 1,5 m široké museli 4 muži vyvrtat 9–10 děr hlubokých 1,2 m a dopravit materiál asi 300–400 m až k výtlahu.

Nejprve jsem byl nasazen jako odklízeč, potom jako zámečník u ventilace. Pracovní doba byla 8 hodin vždy ve 3 směnách. Normy byly velice vysoké a z větší části nemohly být splněny. Naše norma byla ruským instruktorem zvýšena oproti normě civilních pracovníků. Zacházení bylo zčásti velmi brutální, neboť po 8 hodinách práce na šachtě přišly vždy ještě 2 hod. dodatečných prací přes den v táboře.

V pozdějších letech (1948 a 1949) se ze zpráv dá dovodit, že normy musely být zvýšeny, neboť se najednou mluvilo o velmi vysokých normách, které nebyly splnitelné, za což pak následovaly citelné tresty:

V šachtě 8 hod. služby, mimoto 2–4 hod. pracovní služby v samotném táboře. Norma se liší vždy podle vzdálenosti štoly od těžební jámy. V posledních měsících (jde o rok 1949 – pozn. autora) byla požadována velmi vysoká norma obnášející 45–60 m měsíčně; v každé štole pracovali 2 muži, tedy celkem 6 mužů ve 3 směnách.

Vysoká norma: na úseku dlouhém 300 m musel 1 muž zvládnout denně 5,5 vozíku o obsahu 0,75 m³ na 1 vozík. Na každé šachtě byl vedoucí pracovní směny, vesměs Němec, který pracovní výkon zaokrouhlil nahoru, jinak ho nebylo možno splnit.

Pro ostatní kamarády to bylo podstatně těžší, protože ti měli tvrdou normu. Odklízeč (nakládač) musel odklidit 5–6 vagonů horniny, každý vagon o hmotnosti asi 20 metráků. Pokud tuto normu nemohl splnit, byl potrestán.

Byl jsem na dole zaměstnán jako odklízeč a poté jako důlní zámečník. Pracovní norma byla nasazena velmi vysoko. Často jsme se od začátku do konce směny koupali v potu, a ještě jsme svou normu nesplnili. Když někdy pracoviště nebylo čisté, mohla následovat další šichta (bez jakéhokoliv odpočinku – pozn. autora), nakonec nás ještě zavřeli (do korekce – pozn. autora).